

MARK DEUZE:**Media life. Život v médiách**

Praha: Karolinum 2015, 268 s.

Práca M. Deuzeho *Media life. Život v médiách* je zameraná na konvergenciu médií a života súčasného človeka a spoločnosti. Autor v nej reaguje na aktuálne problémy, ktoré vyvierajú zo sociokultúrnej praxe v podmienkach tzv. mediatizácie nášho životného sveta, t. j. jeho podliehania fungovaniu/technike médií, ich logike. Hneď v *Úvode* (s. 9-10) upozorňuje, že zásadnou otázkou v jeho knihe je otázka „Ako môžeme poňať sami seba a svet, v ktorom žijeme, ak prijmemo čo len na okamih, že nežijeme s médiami, ale v médiách?“ a tiež otázka „Ako žiť život v médiách, ak má byť dobrý, naplno prežívaný, krásny a spoločensky zodpovedný?“ Práca sa ukazuje ako interdisciplinárne založená, pričom autorov prístup svedčí o tom, že pokiaľ ide o súčasnú problematiku médií, filozofia nemôže zostať a nezostáva bokom.

Pojem médium autor používa a chápe v základnom zmysle ako ekvivalent pojmu informačno-komunikačnej technológie. Pritom má na mysli práve digitálne médiá, prenikajúce čoraz viac do nášho životného sveta, avšak *par excellence* internet ako uznané paradigmatické médium¹ dneška. Reflektuje ich ako nevyhnutnú podmienku existencie človeka a fungovania spoločnosti. Vo svojich východiskách sa odvracia od technologického determinizmu a mediocentizmu v modernistickom zmysle. Tie stavajú na dichotomickom prístupe: 1. technológie médií sú od nás oddelené, my existujeme vedľa nich, pričom máme od nich odstup, resp. privilegované postavenie a môžeme ich – ako veci – ovládať; 2. práve ako také majú na nás, náš život, determinujúci „mediálny“ vplyv. Dovoľáva sa novej perspektívy, ktorá by osvetlila médiá, ako aj „media life“ bez mylnej dualistickej predstavy.

Autor prácu rozčlenil do ôsmich kapitol. Vzhľadom na to, že nesleduje v ich obsahu dôsledne systematicky istú zreteľnú ideovú líniu a spracováva ich dosť konfúzne, pre našu potrebu sme považovali za vhodné zmapovať ich obsahy a identifikovať kľúčové témy a dominujúce problémy. Kvôli prehľadnosti sme ich rozdelili na dve skupiny: V prvej (prevažne kapitoly 1, 2, 3, 7) sa stretávame s okruhom tematiky, ktorá sa týka otázok: Čo sú médiá, resp. ako ich chápať?, ďalej Čo a ako „robia“ v našom živote? Autor tu formuluje problém vzťahov medzi našimi mediovými a prirodzenými životnými podmienkami, ako aj otázku vzťahov medzi „polis“, „fyzis“ a „techné“ v našom každo-

¹ Internet je nevyhnutné reflektovať ako epistemickú paradigmu (Sandbothe 2000). Ako sociokultúrnu paradigmu ho reflektuje napr. Ropolyi, ktorý tiež načrtáva svoju teóriu „web-life“ (Ropolyi 2006).

dennom používaní médií. K tomuto okruhu možno priradiť aj problém technogenézy médií a jej koevolučného momentu „života v médiách“, a to vrátane otázky, ako „ľudsky“ zvládnuť ich štrukturálnu väzbu. V druhej skupine (prevažne kapitoly 4, 5, 6, 8) sa stretávame s okruhom tém, resp. problémov súvisiacich s otázkou „čo a ako“ sme my ľudia v kontexte medializácie, mediácie a mediatizácie, ktorú práve prežívame, a to v mode nášho individuálneho Ja aj v mode našich vzťahov s druhými (problém osobnosti, identity ja, problém sociability). Autor sa tu dotýka problematiky „media life“ na ontologickej, epistemologickej aj etickej úrovni (povaha reality, sveta, subjektu, jeho bytia, skúsenosti, zodpovednosti a pod.).

Pokiaľ ide o prvý spomínaný okruh, autor v ňom úspešne ukazuje, že to, ako svet prežívame, ako mu rozumieme a ako v ňom pôsobíme, je raz a navždy s médiami nevyhnutne previazané. Ako všadeprítomné, všetko prestupujúce sú to infraštruktúry, t. j. to, čo štruktúruje, organizuje všetky oblasti ľudského života. Zároveň unikajú našej pozornosti, lebo ich berieme ako samozrejmosť. Aj osobnosť v kontexte mediatizácie začína imitovať a prejavovať vlastnosti médií. To však podľa autora neznamená, že ničí, devastuje jej sociálny či duchovný život (rovinu myslenia, pozornosti, citov, zmyslov, pocitov, afektov...) Autor tu zaujíma optimistický postoj, ktorý by si však vyžadoval presvedčivejšie vysvetlenie, zdôvodnenie.²

Možno súhlasiť s názorom autora, že médiá v naznačenom zmysle nemožno chápať len ako rozšírenia človeka, niečo vonkajšie vo vzťahu k nám. Nie sú to vonkajšie, priestorové objekty, ktoré môžeme mať pod kontrolou, napríklad ich vypnúť či uniknúť im. Ako autor sugestívne konštatuje, žijeme „v médiách“, ba „my sme médiá“, stávame sa nimi v procese koevolučnej konvergencie. Technológie sa totiž vyvíjajú, a tak rozširujú základné vlastnosti života v symbióze s ľuďmi. Rozpoznanie neukotvenej, neusporiadanej, zložitej, tekutej a hybridnej povahy vzťahov medzi spoločenskou každodennosťou a médiami v tomto kontexte je podľa autora našou zásadnou úlohou.

V druhom okruhu problémov autor vníma aj evolúciu, resp. revolúciu médií a spoločnosti ako existenciálnu. Premieňa totiž podľa neho to, čo znamená byť človekom, a to aj v tom, ako sa každý z nás vzťahuje ku zvyšku ľudstva. Autor sa pýta, čo sme vlastne za ľudia, keď žijeme v médiách (s. 126)? Všíma si, ako ľudia prežívajú život v médiách na verejnosti aj v súkromí. Na pomenovanie našej životnej formy používa veľmi vhodne metaforu zombie. Pritom mu je v jeho kritickom duchu blízky Nolanov koncept: tak ako zombie aj my strácame zmysel pre svoje ego a individualitu, lebo sme kolektívne stratení vo svojich technológiách. Čoraz menej si uvedomujeme svoje okolie, sme menej naladení na svoje zmysly. Blúdime často ulicami a vôbec nevnímame bezprostrednú skutočnosť, tlačíme tlačidlá a dotýkame sa displejov, aby sme sa ponorili do sociálneho priestoru stvoreného z technológií, ktoré sa o nič nestarajú.

Autor správne poukazuje na to, že najmä mladí generácie Z žijú mediovaným mobilným životným štýlom. Médiá sú ich automatickou, neodcudziteľnou súčasťou, ktorú pou-

² Dnes sa vedú rôzne diskusie o vplyve digitálnych médií na človeka. Často sa tento vplyv недоceňuje, resp. podceňuje najmä v oblasti našich kognitívnych schopností (Gálik, Gáliková 2015, 6).

žívajú v rámci celej populácie „inak“: prelínajúco, simultánne po celý deň v systéme multitaskingu, v ktorom konvergujú oblasti každodenného života. To, čo podľa autora zásadne vysvetľuje príťažlivosť a úspešnosť médií, pokiaľ ide o túto generáciu, je médiami sprostredkovaná sieťová hypersociabilita, zakladajúca formu virtualizovaného spoločenstva existujúceho online. Ide v nej o hyperkonektivitu typu „rovný s rovným“, hyperkomplexný a vysoko dynamický model vzťahov ľudí individualizovanej spoločnosti, ktorých spolunáležitosť je podporovaná ich zverejnením – masovou sebareprezentáciou. Tá je spojená s utváraním, udržovaním, archivovaním a aj s nepretržitým zdieľaním mnohých, znásobených verzií (identít) Ja i ostatných, ktoré – otvorené intervencii či editácii – možno donekonečna upravovať.

Autor sa v práci v kontexte reflexie mediácie a mediatizácie života filozoficky relevantne pýta: Pokiaľ splyvame s médiami, musíme v nich nevyhnutne stratiť sami seba? Vieme rozpoznať, a tým poznať seba a ostatných v médiách? Alebo musíme hľadať a obstarávať rôzne kúsky a úlomky? Koho hľadáme v médiách, keď chceme odpovedať na otázku, kým skutočne sme (s. 94, 184, 230)? Sám poukazuje na to, že zistiť, kým sme, môže byť ťažké, a to podobne ako v každom inom živote. No nemali by sme sa až tak snažiť o kontrolu všetkých verzií seba samých, prípadne o ich redukciu v ilúzii konečného a úplného tvaru Ja, skôr by sme sa mali usilovať o vytvorenie čo najväčšieho množstva verzií seba samých. Požiadavkou je stať sa v nich a byť sám sebou, pričom cestou je podľa neho umenie mediálneho majstrovania každého z nás.

Možno súhlasiť s autorovým kritickým postrehom, že ľudia zostávajú slepí k potenciálu médií a mediatizácie. Z jeho pohľadu, ktorý možno akceptovať, má totiž konvergujúca kultúra tvorivý náboj. Naša úloha tu spočíva v kolektívnom udržovaní tvárnej reality, ktorá je mediovaná, režírovaná, konsenzuálna. Autor odporúča neklásť nesprávnu otázku, či je táto realita skutočne reálna. Treba sa zamerať na život v médiách ako na niečo, čo ustanovuje nový, odlišný vzor bytia vo svete, a pýtať sa, ako naše rôzne skúsenosti súvisia.

Ako sme už spomenuli, len ťažko možno hovoriť o jednotnej, lineárnej logicky postupne rozvíjanej, ideovej línii v obsahu práce. Autor píše z hľadiska obsahu kapitol chaoticky, odbieha od otvorených tém, rozpracovaných problémov alebo sa k nim v rôznych kapitolách slučkovo vracia. Miestami sa pri tom aj opakuje. To spôsobuje únavu, sťažuje čítanie a porozumenie textu. Avšak na druhej strane nemožno povedať, že práca nemá istý motív a teoretický odkaz, ktorý by nebol rozvíjaný. Podľa nás je lepšie povedať, že má niekoľko motívov vo viacerých obsahovo-tematických rovinách a prináša v nich aj niekoľko presvedčivých teoretických odkazov.

K tým významnejším a syntetickejšími odkazmi patrí napríklad odkaz, že je dôležitá schopnosť človeka bezpečne, autenticky a eticky sledovať vlastný život v médiách. Prítom musí médiá naozaj správne ovládať. Autor, inšpirovaný Heideggerom, nám odkazuje, že každé médium by malo byť pre nás artefaktom, ktorý je otvorený otázkam. Médiá by sme si mali ako nástroje aktívne uvedomovať, používať ich, a pritom si udržiavať od nich odstup, čo si vyžaduje od nás istú duševnú námahu. Autor presvedčivo zdôrazňuje, že pri používaní médií musíme byť schopní a obratní. Multimediálna gramotnosť má už cenu prežitia. Tá okrem kritického konzumovania v pozícii spotrebiteľa zahŕňa aj obcovanie

s médiami a ich tvorivú produkciu. Treba sa na médiá zameriavať bytostne, čo si vyžaduje sebarefektujúce pozorovanie. V nadväznosti na Rortyho autor vhodne pripomína, že by nám malo ísť o „nastavenie duše“ – o zmysel pre hodnoty a krásu, nielen o znalosti, vedenie, techniku a profesionálnosť. Úspešný život v médiách by mali poháňali nielen normatívne, ale aj hravé princípy, resp. nástroje, zručnosti, ale aj schopnosť žasnúť.

K spomínaným odkazom patrí tiež idea, že v kontexte médií ide o zmysluplný typ spoločenstva a komunikácie, zahŕňajúci silný pocit spolunáležitosti, ktorý by sme nemali podceňovať. V súčasnosti prestávame byť posadnutí sami sebou a začíname žiť sieťami a vzťahmi, preto aj snaha nájsť vlastné Ja inde než v sieti vzťahov bude márna. Ako pri tom naložíme so všetkými archivovanými verziami seba samých, to sa stáva kľúčovou schopnosťou, ktorú by sme mali v priebehu života zvládnuť. Žijeme však v epoche, keď môžeme pozorovať, vidieť žiť sami seba. Dnes, keď väčšina z nás prestáva usilovať o reflexiu vlastnej existencie, to môže byť podľa autora hrdinstvom. S takýmto pohľadom sa možno podľa nás stotožniť.

Autor v práci jasne zdôrazňuje, že človek je spotrebiteľom i tvorcom v participatívnom prostredí a že podstata ľudskej bytosti nie je uzamknutá v telesnej prítomnosti, intelekt, správaní; jej sociálna a fyzická skutočnosť nie je nemenná, ale neustále spolutvorená. Mali by sme byť zmierení s jej neutíchajúcou tvárnosťou, čo neznamená žiť život v médiách bez zábran, obmedzení, hraníc. Mali by sme mať skutočnú individuálnu a kolektívnu kontrolu nad skutočnosťou. Vyzýva k zodpovednosti vo vzťahu k sebe, vlastnému bytiu i bytiu druhých, ako aj k zodpovednosti za spolutvorivé vzťahy s technológiami. Možno len súhlasiť s autorovou požiadavkou, že človek by mal tvorivému životu v médiách porozumieť a prevziať etickú a estetickú zodpovednosť za to, čoho sa v ňom zúčastňuje, čo od neho očakáva, chce.

Za pozitívum považujeme autorovo motivujúce uvedomenie si skutočnosti, že bezprostredný, a zároveň mediovaný životný svet ako projekt vyvoláva najrôznejšie otázky o povahe skutočnosti, podstate sebaidentity a vnímania druhého (s. 173), a zároveň skutočnosť, že sa ich sám snaží vo svojej práci reflektovať. Pritom sa mu podarilo zreteľne poukázať na problematickú dichotómiu tradičných moderných filozofických kategórií identifikujúcich a interpretujúcich náš „media life“. Relevantne, avšak už menej presvedčivo tiež pripomína „mediatické a priori“ (s. 92, 174).³ Každé médium totiž nesie so sebou vlastnú metafyziku, pohľad na svet a v kontexte médií sa konfrontujeme s paralelnými ontológiami.

Na záver možno len oceniť, že autor vo svojej práci sám otvára viacero otázok. Ich filozofické nastoľovanie je presvedčivé, zreteľná je aj autorova ambícia ponúknuť vlastné

³ Hoci si všímame rolu médií pri vymedzovaní epistemických predpokladov a parametrov nášho poznávania, nedotýka sa v tomto kontexte otázky, ktorá tu podľa nás vystáva: Do akej miery sme vôbec schopní mediatické a priori uchopiť, nahliadnuť? (Napríklad v súvislosti s dnešným úsilím o úspešnosť mediálnej výchovy, gramotnosti, ktorej sa v práci sám dotýka, resp. v kontexte úvah o tom, ako nebyť zombie, ju považujeme za kľúčovú a zásadnú.)

odpovede. Opiera sa pri tom vhodne o mnohých súčasných (Sloterdijk, Baudrillard, Stiegler, Virilio, Floridi, Žižek, de Mul, Foucault, Castoriadis, Taylor, Latour, Kittler, Lyotard, Kramerová, Dennet, Rorty, de Landa, Deleuze, Illich, Eco) aj starších filozofov (Leibniz, de LaMetrie, Bentham, Spencer, Nietzsche, Heidegger, Husserl, Gadamer, McLuhan, Flusser, Ihde) a filozofujúcich teoretikov. Práca teda nie je len deskripciou. Ako taká otvára obzory, ktoré sú výzvou pre aktuálnu filozofiu, a to osobitne na Slovensku. Za jej osobitný prínos na slovenskom trhu možno považovať to, že pertraktuje problematiku, ktorá je na Slovensku málo frekventovaná a rozpracovaná.

Sabína Gáliková Tolnaiová

Literatúra

- GÁLIK, S., GÁLIKOVÁ TOLNAIOVÁ, S. (2015): Influence of the Internet on the Cognitive Abilities of Man. Phenomenological and Hermeneutical Approach. *Communication Today*, 6 (1), April 2015.
- ROPOLYI, L. (2006): *Philosophy of the Internet. A Discourse on the Nature of the Internet*. Budapest: Typotex [online] [2017-01-05]. Dostupné na: http://elte.prompt.hu/sites/default/files/tananyagok/philosophy_of_internet/book.pdf.
- SANDBOTHE, M. (2000): Interactivity-Hypertextuality-Transversality. A media-philosophical analysis of the Internet. *Hermes, Journal of Linguistic*, 24.

Sabína Gáliková Tolnaiová
Katedra právnych a humanitných vied
FMK UCM v Trnave
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika
e-mail: sgalikovatonnaiova@gmail.com